

İlâhdâd b. Sa'dullah Osmânî'den Arap gramerine dair dersler aldı. Şettârî (Şüttârî) bir süre Bedâûn şehrinde kaldıktan sonra Delhi'ye gitti. Gündüzleri Muizzüddin Buhârî'den dinî ilimleri tahsil ederken geceleri Çiştîyye şeyhlerinden Kutbüddin Bah-tiyâr el-Kâ'kî'nin türbesinde inzivâ hayatı yaşadı, ardından Hisâr'a geçip Burhâned-din Mültânî'den ders okudu. Mültânî, Gucerât yakınlarındaki Ahmedâbâd'a göç ettiği için Şettârî de onunla birlikte git-ti. Vecihüddin Ahmed Alevî Şettârî'den *Şerhu'l-Mevâkıf*, *Şerhu Maķāşid* gibi eserler, Şeyh Mübârek Dânişmend Şettârî Gevâliyârî'den usûl-i fıkha ve fıkıh ilmine dair eserleri okudu. Mîr Abdülevvel Devle-tâbâdî'den hadis ve hadis usulü öğrendi. Mevlânâ Mustafa Rûmî'den Muhyiddin İb-nü'l-Arabî'nin *Fuşûşü'l-ĥikem*'ini okuyup bu eseri okutmak için icâzet aldı. Yirmi dört yaşına gelince ilâhî aşka ve cezbe-ye kapılarak kitaplarını dağıttı; Muham-med Gavs Şettârî Gevâliyârî'ye intisap ederek iki ay içinde tarikatın evrâdını ve zikir usulünü öğrendi. 950 (1543) yılında dergâhtaki müridlerin önderi (ser-halka) oldu ve şeyhi tarafından diğer müridlere zikir telkin etmekle görevlendirildi. On yıl boyunca müridlere zikir öğretip onları ter-biye etmekle meşgul oldu. Hicaz'a gitti-ğinde beş yıl Medine'de ikamet ettikten sonra tekrar Ahmedâbâd'a döndü. 981'-de (1573) Gevâliyâr'a (Gwalior) geldi ve 970'te (1563) vefat eden şeyhi Muham-med Gavs Gevâliyârî'nin türbesinde iki yıl hizmet etti. 983'te (1575) Bâbürlüer'in başşehri olan Agra'ya yerleşti. 23 Cemâzi-yelevvel 1010 (19 Kasım 1601) tarihinde burada vefat etti.

Şettâriyye tarikatının Hindistan'daki önemli temsilcilerinden biri olan Abdullah Sûfî Şettârî'ye göre sûfî ilham ve ilâhî vâ-ridât fırtınasının sarsamadığı sağlam bir ağaç gibi olmalı, ilâhî aşk şarabını sürekli içtiği halde sarhoşluk duymamalı, derya-ları içtiği halde, "Daha yok mu?" demeli, sıcaklıktan ve aşk ateşinden dolayı alnında ter durmayıp hemen kurmalıdır. Ayrıca derviş ehl-i dünyâ olan zenginlerle otu-rup kalkmaktan uzak durmalıdır. Bâye-zîd-i Bistâmî gibi mânevî hali yüksek olan bir derviş bile zengin ve dünya ehli kişilerle arkadaşlık ederek avamdan daha aşağı bir seviyeye düşebilir. Bu tür zenginlerden kaçan kişi ise fâsık bile olsa zamanla güzel ahlâka kavuşabilir. Sûfî süreklî ilerleme arzusu içinde olmalı, hiçbir mânevî makamla yetinmemelidir. Şu üç şeyi yerine getiren kişi vefliğin kemaline ulaşır: Kübreviyye'-

nin Hindistan kolu olan Firdevsiler'in gönül saflığı ve tezkiyesi, Sühreverdi'lerin ser-veti ve yemek ikramı, Şettârîler'in zikir ve murakabe türü evrâdları. Riyâzet ve per-hizlerle nefsinin kötü ahlâklardan temizle-medikçe keşif ve keramet zuhur etmez. Sâlik nefis bağından kurtulmadan Hakk'a kavuşanlar (vasıl) arasına giremez. Abdul-lah Sûfî Şettârî'nin oğlu Şeyh Abdünnübî babasının sohbetlerinden tuttuğu notları *Cevâmi-i Kelim-i Şûfî* adıyla kitap haline getirmiş, Nüreddin Şettârî de onun soh-betlerini *Mecâlisü'l-ibrâr* adıyla kaleme almıştır. Bu eserin yazma bir nüshası Pa-kistan'da Muhammed Hasan Cân'ın özel kütüphanesindedir.

Eserleri. 1. Sirâcü's-sâlikin. Şettârî'nin şeyhi Muhammed Gavs Gevâliyârî'nin *Cevâhir Hams*'ine benzeyen eser iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Al-lah'ın doksan dokuz ismiyle bazı vird ve zikirler ele alınmış, ikinci bölümde kalbi saflaştırmak ve nefsi tezkiye etmek için okunacak dua ve zikirlerle uygulanacak murakabeler anlatılmıştır. Farsça olan eserin Pakistan'da üç yazma nüshası bu-lunmaktadır (Münzevî, III, 1546-1547). **2. Esrârü'd-de'âvât.** Sûfilerin vird ve zikir-lerine dair bu Farsça eserin de bir nüshası Pakistan'dadır (a.g.e., III, 1253). **3. Şerĥ-i Risâle-i Kenzül-esrâr fî ĥalli eşġâlî's-Şeġtâr.** Muhammed Gavsî Şet-târî'nin *Gülzâr-ı Ebrâr* adlı eserinde mü-ellifin bu adla bir eserinin olduğu kayde-dilmiştir (Şettârî, s. 418). Eser, Abdullah Sûfî'nin oğlu Abdünnübî Şettârî'nin ba-basının eserlerinden derleyerek meydana getirdiği *Künûzü'l-esrâr fî eşġâlî's-Şeġtâr* adlı Farsça eserle (Münzevî, III, 1820-1821) aynı eser olabilir. Şettârî'nin ayrıca *Evrâd-ı Şûfiyye*, *Risâle-i Şûfiyye*, *Ensûl-müsâfirin*, *Şerĥ-i Risâle-i Ğavşîyye* adlı eserlerinin bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Gavsî Şettârî, *Gülzâr-ı Ebrâr* (nşr. Muhammed Zekî), Patna 2001, s. 416-418; Süley-man b. Şeyh Sa'dullah, *Aĥvâl-i Meşâ'ih-i Kibâr* (nşr. M. İkbâl Müceddidî), İslâmâbâd 2000, s. 65; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhelü'l-havâtir*, Leknev 1992, V, 270-271; Vecihüddin Eşref, *Bahr-i Zeh-hâr* (nşr. Azermîduht Safevî), Delhi 2014, s. 669-671; Ahmed Münzevî, *Fihrist-i Müşterek-i Nüşâ-hâ-yi Haġġî-yi Fârsî-yi Pâkistân*, İslâmâbâd 1984, III, 1253, 1254, 1546-1547, 1820-1821; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Lahore 2004, II, 167-168; Qazi Moinuddin Ahmad, *His-tory of the Shattari Silsilah*, Delhi 2012, s. 54-55; Scott Kugle, "Abdallâh Şûfî Shaġġârî", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2010, fas. 2, s. 19-20.

ŞEVKET-i BUHÂRÎ

(شوکت بخاری)

Muhammed b. İshâk Buhârî
(ö. 1111/1700)

Fars şiirinde sebk-i Hindî akımının
önde gelen temsilcilerinden.

Buhara'da muhtemelen 1037 (1628) yılı civarında doğdu. Mahlası "Şevket (Şevketâ)"dır. Türkçe kaynaklarda babasının Buhara emirlerinden olduğu, vefatından sonra emirliği arcazadelerinin aldığı yönünde bilgiler varsa da Farsça tezkirelerde sarraflık yaptığı rivayetleri öne çıkmıştır. Kendisi de bir süre babasının mesleğine devam etti. Çağdaşı Hazîn-i Lâhîci, Şevket-i Buhârî'nin sadece ilk eğitimini aldığı, babasının ölümü üzerine çalışmak zorunda kaldığı için öğrenimini tamamlamadığını kaydeder. Özbekler'le arasında çıkan bir mesele yüzünden bir daha dönmemek üzere Buhara'dan ayrılan Şevket, Nasrâbâdî'ye göre Buhara'nın ardından 1088'de (1677) Herat'a gitti. Ancak Hazîn-i Lâhîci'nin verdiği bilgilere bakılırsa Herat'a daha erken bir tarihte gitmiş olmalıdır. Zira onunla İsfahan'da karşılaşan Hazîn, Herat'ta himayesine girdiği Horasan Valisi Safî Kulî Han Şamlu'nun divan sahibi bir şair olan veziri Sa'deddin Muhammed Râkım-ı Meşhedî ile arasında geçen bir konuşma sonrası rencide olarak sırtına bir Horasan keçesi alıp yalınayak Herat'tan ayrılarak Irak'a yöneldiğini ve sırtındaki keçeyi ölünceye kadar otuz dört yıl boyunca çıkarmadığını kaydeder. Şevket-i Buhârî 1111 (1700) yılında öldüğüne göre Sa'deddin Muhammed ile arasının bozulması ve Herat'ı terketmesi 1077 (1666) senesindedir. Herat'ta ne kadar kaldığı ve oradan hangi tarihte ayrıldığı bilinmemektedir. Bir süre İmam Mûsâ Rızâ'nın Meşhed'deki türbesinde ikamet ettikten sonra İsfahan'a gitti ve geri kalan ömrünü geçirdiği bu şehirde öldü. Aynı dönemin şairleri arasında yaygın olan Hindistan'a yolculuk ve Hint padişahlarının sarayında bulunma âdetine Şevket'in de uyup uymadığına dair kaynaklarda birbiriyle çelişen bilgiler yer almaktadır. Türkçe kaynaklarda Şevket'in Hindistan'a gittiği kaydedilir, ancak Farsça kaynaklarda bu konuya temas edilmemiştir. Divanındaki bazı beyitlerden hareketle Hindistan'a seyahat ettiği düşünülebilirse de bu hususta yine kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Şevket-i Buhârî'nin vefat tarihini, Muhammed Kudretullah ve Hazîn-i Lâhîci

1107 (1696) olarak zikretmiştir. Kendisini babasının meclislerinde gören Hazin'in doğum tarihi 1103 (1692) olduğuna göre onun verdiği 1107 yılı uygun görünmemektedir. *Mir'ât-ı Safâ*, *Hizâne-i Âmire* ve *Şem'i Encümen* gibi tezkirelerin müellifleri Şevket'in 1111'de (1700) öldüğünü kaydeder (Ali Milânî, s. 16). İsfahan'da dönemin meşhur mutasavvıfı Halîlullah Tâlekânî ile dostluk kuran Şevket-i Buhârî, burada bulunduğu süre içinde Şeyh Ali b. Süheyl b. Ezher-i İsfahânî'nin kabrinin olduğu müştemilâtta hayatını sürdürmüş ve ölümünden sonra da aynı yere defnedilmiştir. Şevket-i Buhârî, daha sonra sebki Hindî üslûbunda şiir yazarları, bu arada pek çok Osmanlı şairini de etkilemiştir. Bunlar arasında kendisine nazîreler yazan Şeyh Galib, Arpaeminizâde Mustafa Sâmî ve Koca Râgıb Paşa anılabilir (Gibb, I, 130; IV, 96, 97, 185; Browne, IV, 250, 265).

Eserleri. Şevket-i Buhârî'nin bilinen tek eseri divanı olup dokuz kaside, yirmi üç rubâî, 750 gazel, 268 iki beyitlik gazel parçaları, 567 tek beyit, biri tarih olmak üzere iki kıtadan oluşmakta ve başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelerde çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır. Ali Milânî, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde *Şevket-i Buhârî ve O'nun Üslûbunun Türk Edebiyatına Tesiri* adıyla

bir doktora tezi hazırlamış ve bazı bölümlerini *Şevket-i Buhârî: Hayatı ve Divanından Seçmeler* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 1961). 1968'de Tacikistan'da divandan seçmelerin bir neşri, daha sonra Tacikistan İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü tarafından Tacikistan ve Özbekistan'da mevcut nüshalara dayanarak ilk tam neşri gerçekleştirilmiştir (*Divân-ı Eş'âr-ı Şevket-i Buhârî*, nşr. Câbulkâ Dâd Alişâyif, Duşanbe 1987). Sîrûş Şemîsâ da Hindistan ve Meşhed'deki iki nüshadan hareketle divanı yayımlamıştır (Tahran 1382 hş.). Son olarak Turgay Şafak, eserin İstanbul'da mevcut yazma nüshalarını da ekleyerek divanın Tahran Üniversitesi'nde doktora tezi olarak tenkitli neşrini hazırlamıştır (2007). Şevket-i Buhârî'nin gazellerini ayrı olarak Şah Abdüsselâm, Ahsenü'z-Zafer ve Âsife Zamânî neşretmiştir (*Ğazeliyyât-ı Şevket-i Buhârî*, Leknev 2009). Divan birkaç defa Türkçe'ye çevrilmiş ve şerhi yapılmıştır. 1. Hâkim Mehmed Efendi, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* (İÜ Ktp., TY, nr. 3394, 9671; Vahîd Paşa Ktp., nr. 1172). İ. Mahmud'un isteği üzerine kaleme alınan eserdeki kasideler (Süleymaniye Ktp., Dârülmesnevî, nr. 433) ve gazeller (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 715) ayrı nüshalar halinde de mevcut olup kasidelerin şerhinde oldukça ağır bir dil kullanılmış, gazellerin şerhi ise nisbe-

ten daha sade bir dille yapılmıştır. 2. Mehmed Murad Nakşibendî, *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket*. Şairin üç kasidesinin şerhidir (İstanbul 1291). 3. Yûnus Edîb, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Bu eserde divandaki gazeller şerhedilip Sultan III. Selim'e sunulmuş, daha çok bir çeviri niteliğinde olan eserin (TSMK, Hazine, nr. 815) mukaddimesinde belirtildiğine göre şârih bu şerhten daha ayrıntılı bir şerh de yazmıştır. 4. Mustafa Besîm Manyasî, *Şerh-i Ba'z-ı Kasâid-i Şevket* (Yapı ve Kredi Bankası Sermet Çifter Ktp., nr. 738). 5. *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Şârihi bilinmeyen bu eserde "ez bes ki riht reng-i cünun" mısraı ile başlayan Farsça bir kaside yetmişinci beytinden itibaren şerhedilmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Edebiyat, nr. 212). 6. *Şerh-i Ebyât ve Kaşâ'id-i Şevket*. On üç varaktan oluşan bu Farsça şerhi kimin yaptığı bilinmemektedir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Şer'iyye, nr. 111/21). 7. *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Şairin üç gazelinin şerhedildiği küçük bir eser olup beş varaktan meydana gelmiştir (Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., nr. 2090/1). Salâhî Uşşâkî ve Müstakimzâde Süleyman da eserin bazı beyitlerine şerh yazmıştır (*DİA*, XXXVIII, 566). Ayrıca kaynaklarda Edirneli Hayrî'nin Şevket divanını şerhettiği kaydedilirse de (Ahmed Bâdî Efendi, II/2 [2014], s. 1726) bu şerhin kütüphanelerde nüshasına rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şevket-i Buhârî, *Divân-ı Şevket-i Buhârî* (nşr. Sîrûş Şemîsâ), Tahran 1382 hş.; M. Tâhir Nasrâbâdî, *Tezkire-i Naşrâbâdî: Tezkiretü 'ş-şu'arâ'* (nşr. Muhsin Nâcî Nasrâbâdî), Tahran 1378 hş., s. 643; Vâlih-i Dağîstânî, *Tezkire-i Riyâzû 'ş-şu'arâ'* (nşr. Muhsin Nâcî Nasrâbâdî), Tahran 1384 hş., s. 1154; Şeyh Ali Hazin, *Tezkiretü 'l-mu'âşirin* (nşr. Ma'sûme Sâlik), Tahran 1375 hş., s. 162-163; Rahîm Ali Han İmân, *Müntehabû 'l-le'lâ'if* (nşr. M. Rızâ Celâlî-yi Nâinî – Emîr Hasan Âbidî), Tahran 1349 hş., s. 230; Kudretullah Han Gûpâmevî, *Tezkire-i Netâ'icü 'l-efkâr* (nşr. Erdeşir-i Bünşâhî), Bombay 1336 hş., s. 386; Süleyman Fehîm, *Sefînetü 'ş-şuarâ*, İstanbul 1259, s. 343; Hidâyet, *Riyâzû 'l-ârifin*, s. 355-356; Gibb, *HOP*, I, 130; IV, 96, 97, 185; Browne, *LHP*, IV, 250, 258, 265, 269, 282, 299; Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-i Belde-i Edirne* (haz. Niyazi Adıgüzel – Raşit Gündoğdu), İstanbul 2014, II/2, s. 1726; Koniş Çend Ahlâk, *Hemîşe Bahâr* (nşr. Vahîd Kureyşî), Karaçi 1913, s. 128; Sadreddin Aynî, *Numâne-i Edebiyyât-ı Tacik*, Moskova 1926; Ali Milânî, *Şevket-i Buhârî: Hayatı ve Divanından Seçmeler*, İstanbul 1961; *FME*, s. 528, 529, 530; Safâ, *Edebiyyât*, V/2, s. 1333-1339; Turgay Şafak, *Tashih-i İntikâd-ı Divân-ı Şevket-i Buhârî* (doktora tezi, 1386 hş.), Dânişgâh-i Tahrân; Munibur Rahman, "Şawkat Bukhârî", *EI'* (İng.), IX, 378-379; Ömür Ceylan, "Şerh (Türk Edebiyatı)", *DİA*, XXXVIII, 566.

Şevket-i Buhârî'nin divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 452)

